

b

DEJAN TIAGO STANKOVIĆ (Beograd, 1965) pisac je i književni prevodilac. Piše na srpskohrvatskom i portugalskom jeziku, sa kojih i prevodi. Nakon završenih studija arhitekture, 1991. seli se u London, a potom u Lisabon, gde će početi da se bavi prevođenjem i pisanjem. Na portugalski je preveo dela Ive Andrića, Miloša Crnjanskog, Dragoslava Mihailovića i Dušana Kovačevića, dok je na srpski preveo Pesoina i Saramagova dela. Njegova prva autorska knjiga jeste zbirka pripovedaka *Odakle sam bila više nisam*, za kojom sledi roman *Estoril*. Obe knjige su ušle u najuži izbor za više domaćih nagrada, a *Estoril* je ovenčan Nagradom „Branko Ćopić”, koju dodeljuje SANU. Osim književnog stvaralaštva, piše i članke za mnoge srpske, hrvatske, portugalske i brazilske pisane medije.

b

Dejan Tiago Stanković

ESTORIL

ratni roman

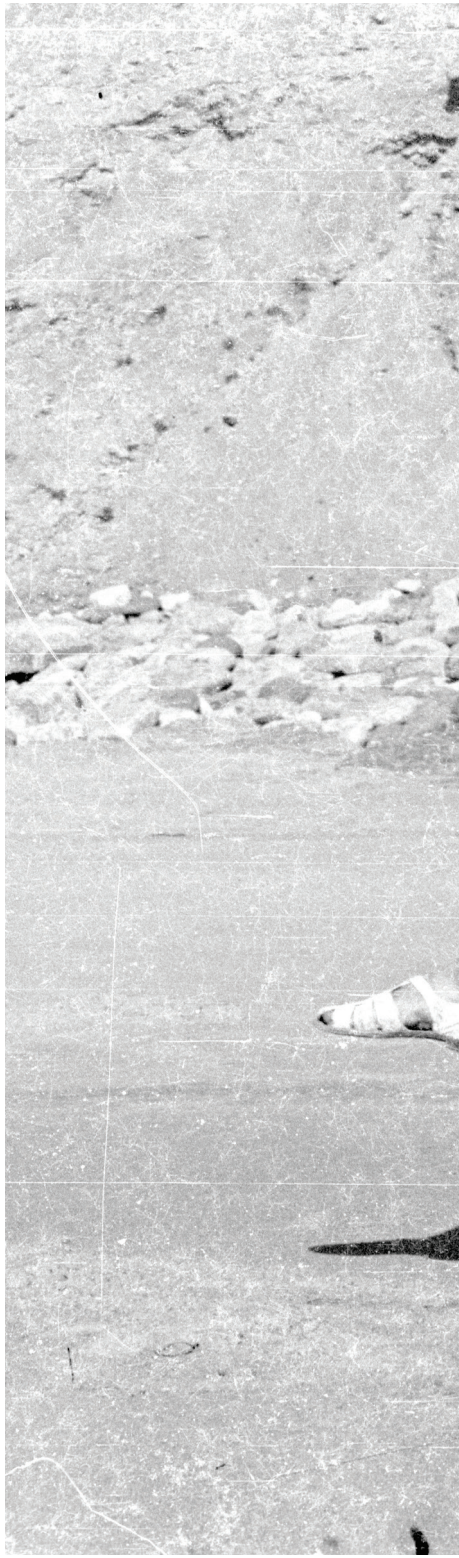
edicija

KIRKA

uredništvo, lektura, korektura

Redakcija BLUM

© Dejan Tiago Stanković

zlatni dani rivijere

Rat je već odavno bio završen kada je u Hotelu „Palacio Estoril” otkrivena čitava mreža kablova. To je bilo prilikom velikog renoviranja; tokom radova na enterijeru ispod tepiha, iza zavesa i tapeta pronađeni su i demontirani kilometri žice, navodno, više nego dovoljno da se opaše planeta Zemlja. Nije se znalo ni ko ih je postavio, ni kada, ali se govorkalo da je reč o zaostalim prislušnim uređajima iz vremena Drugog svetskog rata.

Mister Bleka ta vest nije iznenadila. On je potvrdio da nije tajna da su tokom celog rata, a posebno u prve dve ili tri godine, na ovim prostorima tajno delovale različite obaveštajne službe i da je njegov hotel važio za špijunsko gnezdo – mada, s druge strane, za to dokaza nema, jer, kako je rekao, „sama priroda stvari ne dopušta, niti će ikada dopustiti da saznamo celokupnu istinu”.

Na molbu da, kao bivši upravnik Palasija, ispriča neku uspomenu iz ratnog doba, nešto čega se najradije ili najčešće seća, Blek se oglušio. Izvukao se šalom:

– Nemojte, molim vas, tražiti od mene tako nešto. Ja sam toliko star da se sećam samo onog što sam izmislio.

Bio je spreman da kaže samo toliko, ni reč više. Nije vredelo ubeđivati ga. Mister Blek je bio ugostitelj starog kova, od onih kojima profesionalna etika ne dopušta

indiskreciju čak ni kada su u mirovini. To ga je, međutim, navelo na razmišljanje. Da je ipak kojim slučajem među već izvetrelim i polustopljenim sećanjima na ratno doba odabrao jedno, najverovatnije je da bi im pričao o onom sunčanom popodnevnu kada je upoznao Gabija.

ono što sam sâm izmislio

U Evropi se bilo zaratilo još prethodne jeseni, međutim, kod nas se slabo šta promenilo sve do pred kraj proleća, kada su, bez najave, nagrnule izbeglice i preplavile Lisabon i Obalu.

Našli smo se zatečeni. Novine su prećutkivale da se dešava bilo šta neobično, ali čak i delić uznemiravajuće istine koji je dospevao do nas veoma nas je zabrinuo. S pravom. Izbeglička kriza je, toga ćemo tek docnije postati svesni, već bila počela i iz dana u dan je bivala sve teža i komplikovanija. Vanredno stanje nije uvedeno samo zahvaljujući tvrdoglavom uverenju portugalskog državnog vrha da je istina štetna, posebno ukoliko bi bila obelodanjena. Mister Blek je gledao da svoj posao obavlja kao da se baš ništa neobično ne događa. Danima je, kad god bi se za time ukazala potreba, smirivao duhove ponavljajući zvanični stav vlasti:

– Gospodo, nema nikakvog razloga za brigu. Uživajte dok ste nam u gostima i sve će biti u najboljem redu.

Bilo mu je sasvim lako poverovati. Prema onom što se moglo videti, sve i jeste bilo u najboljem redu. Štaviše, Estoril je tih dana, više nego ikada ranije, podsećao na Bijaric ili Monte Karlo. Sa današnje tačke gledišta zanimljivo je i da tada niko nije predvideo ono što se uveliko

osećalo svuda oko nas: a to je da su već tekli prvi dani onog doba, nedugog ali glamuroznog, koje će docnije biti nazivano *zlatnim dobom rivijere*.

Tog dana upravnik hotela je imao toliko posla da ni cigaretu nije stigao da zapali. Tek kasno po podne, uspeo je da se izvuče iz gungule. Zamolio je da ga ne uznemiravaju. Sâm u svom kabinetu, zavalio se u stolicu i, kao kauboj, podigao noge na sto. Čak i da ga je neko video tako raspištoljenog, bio bi nepravedan ako bi mu zamerio. Stopala su mu bila toliko izmučena da ih je po čitavu noć, u krevetu, osećao kako bride. Osim toga, on je bio Amerikanac, a kod njih se takvo ponašanje ne smatra toliko nepristojnim.

Od stvari vrednih pomena na pisaćem stolu direktora Palasija, osim stopala nalazile su se još i dnevne novine i fascikla sa dosijeima gostiju. Novine je prelistao; na naslovnoj stranici *Republika* javlja: „Najduži dan u godini!” To jeste bila istina; zidni sat je pokazivao da je prošlo šest po podne, a napolju je još sijalo jarko sunce. Međutim, nije naišao ni na jednu reč – ni o izbeglicama, niti o mogućnosti nemačke ili španske invazije na Portugal, o čemu se po Lisabonu naveliko šušalo. Formulare iz dosijea je nameravao da pregleda pre no što ih predaju policijskim vlastima, ali nije bio u stanju; naprosto mu je nedostajalo snage.

Zatvorio je oči. U mraku iza očnih kapaka čuo je šumove kakve obično nije zapažao: žamor sa one strane zidova, korake sa gornjeg sprata, zvižduk voza u daljini.

Neko je zakucao na vrata. Prenut iz dremeža pogledao je na sat. Moralo je biti nešto hitno, bilo je tek pola sedam.

Ispravio se u stolici, namestio manžetne i kragnu, otresao perut sa ramenâ i sačekao da ponovo zakuca.

– Izvolite ući! – pozvao je.

Bio je to Lino, konsijerž. Ušao je i svom pretpostavljenom lakonski izložio prirodu problema.

– Oprostite, Gospodine upravniče, što ja ovako... Izgleda da je stvar osetljiva. Plašim se da neće moći bez vas... – Lino je bio iskusan službenik, i da je imao izbora, ne bi ga uznemiravao. Situacije u kojima je samo direktor mogao da donese odluku, ranije retke, u poslednje vreme bile su učestale. Priča je stalno bila jedna te ista: gosti bi želeli da hotelski račun plate dragocenostima umesto gotovinom. Blekova dilema bila je više etičke nego komercijalne prirode: da li od ljudi bez krova nad glavom otkupiti nakit, umetnine i antikvitete po ceni koja ti odgovara? Ako bi primao samo gotovinu, niko ga ne bi mogao kriviti za zelenaštvo, ali kako odbiti gostoprimstvo beskućnicima samo zato što nemaju čvrstu valutu da njome plate?

Nije imao razloga da se dalje raspituje. Zamolio je da se gost uvede, ali neka Lino, kada je već upućen u problematiku, izvoli ostati kako bi mogao da priskoči u pomoć ako gde zapne.

Kabinet direktora Hotela Palasio mirisao je na duvan i ulje od kedra kojim se polira nameštaj. Rukovao se sa domaćinom i seo na ponuđeno mesto. U ruci je stiskao čašu limunade.

Direktor je razgovor otvorio konvencionalno:

– Kako vam, mladi gospodine, danas mogu biti od pomoći?

Gost je na tečnom engleskom, s naglaskom nalik afrikanerskom, u nekoliko rečenica objasnio da mu treba pun pansion u hotelu na neodređeno vreme.

– Putujete sami? – zanimalo je direktora.

– Sâm – potvrdio je gost. Izgledalo je kao da njemu direktorova indiskrenost nije smetala.

Upravniku se tada iz nekog razloga učinilo da bi legitimisati gosta bila dobra ideja, pa ga je zamolio da mu pokaže putna dokumenta. Iz belgijskog pasoša saznao je osnovne lične podatke:

Ime: *Gavriel Franklin*.

Pol: *muški*.

Bračno stanje: *neoženjen*.

Datum i mesto rođenja: *23. juli 1930, Antwerpen*

Stalna adresa: *Pelikanstrat 612b, Antwerpen*

Portugalska ulazna viza, uredna, izdata u Bordou pre nekoliko dana nosila je potpis *Mendes*. Rezervacija sobe bila je blagovremeno izvršena. Jedino sporno pitanje bilo je što je mesje Franklin za nešto manje od mesec dana trebalo da napuni deset godina. Dakle, mesje Franklin je bio dete. Izgubljeno dete.

Zbog neobične odeće dečak se izdaleka činio starijim, ali dovoljno je bilo izbliza mu osmotriti lice i ustanoviti da se radi o prćastom i pegavom klinцу kome ne bi dali ni tih deset godina. Kosa mu je bila raščupana kao plast sena; na popodnevnom suncu izgledalo je kao da mu se nekakva dlakava životinja sklupčala na temenu. Sa obe strane lica visili su mu uvijeni ričkasti zulufi. Ruho mu se sastojalo od bele košulje i strogog crnog odela, dugog kaptana i crnog šešira šireg oboda. Sve to zajedno delovalo

je sasvim neprimereno njegovom uzrastu, vrućem danu i dvadesetom veku. Opet, kada bi ga neko preodenuo *à la mode* i podšišao, mladi gospodin Franklin bi mogao biti dečkić sasvim pristojnog izgleda. Ovako mu je nedostajala samo veštačka brada pa da izgleda kao dete koje se za karneval prurušilo u ukrajinskog rabina.

Sledeće pitanje bilo je bolno, ali neizbežno:

– Mladi gospodin ima roditelje?

– Svako ima roditelje – odgovorilo je dete.

– Nema baš svako – rekao je upravnik. – Gde su vaši roditelji?

– Doći će – reče dečkić.

– Kada ih očekujete? – insistirao je gospodin.

– Samo što nisu stigli – odgovorio je dečak.

Dečak je imao blede lice i setan pogled. Neko je donije, opisujući ga, baš zbog tog pogleda napisao da je izgledao usamljenije od asterioda u svemiru.

– Znete li makar otprilike? Za koliko dana? – bio je uporan direktor, čovek koji po svoj prilici nije bio vešt sa decom.

– Ne znam, ali znam da moji mama i tata drže reč. Ako su rekli da će doći, doći će – odgovorilo je dete bez krova nad glavom.

– Gde će doći?

– Ovamo.

– Kada kažete „ovamo”, na šta tačno mislite? – zanimalo je direktora.

– Ovamo. U Hotel Palasio – odgovorio je dečak.

Nikada neće biti u potpunosti rasvetljeno zašto direktor nije završio razgovor već u tom trenutku, kada mu je

bilo više nego jasno šta mu je činiti. Već je imao dovoljno informacija da bez dodatnog razmatranja donese odluku. Umesto toga, da li iz radoznalosti ili iz uljudnosti, a možda čak i iz sažaljenja, ili pak iz nedostatka kuraži, tek on je nastavio sa ispitivanjem.

– Oprostite mi na ljubopitljivosti, ali voleo bih znati zbog čega oni nisu došli s vama?

Gavriel Franklin je odgovarao staloženo, čas na francuskom, čas na engleskom, uvek mnogo razboritije nego što bi se očekivalo od osobe njegovih godina. Njegovo se svedočanstvo uklapalo u priču o nedavnom egzodusu, koju su direktor i konsijerž već ranije čuli od drugih izbeglica.

Za veru ga nije pitao. Bilo je očigledno da je Gavriel Jevrejin, pripadnik jedne od onih hasidskih sekti čiji sledbenici veruju da je civilizacija svoj optimum dosegla pre oko sto pedeset godina, pa od tog doba ne menjaju ni nošnju ni običaje.

Rekao je da je sin jedinac, ali ne još zadugo, majka mu čeka bebu. Rekao je kako mu otac i stričevi drže porodičnu radionicu za brušenje dragog kamenja. Odnosno, držali su je do pre mesec dana. On je takođe do prošlog meseca pohađao školu pri sinagogi, svakog dana, osim subotom. Dobro mu je išlo tumačenje svetih knjiga, pa su Gabijevi stričevi zafrkavali njegovog oca kako dečak neće biti draguljar nego rabin. A onda su, prethodnog maja, Gabija rano ujutru podigli iz postelje i još bunovnog preneli do automobila. Potpuno ga je razbudilo tek brujanje ratnih aviona koji su nadletali kolonu izbeglica na drumu.

Prešli su u Francusku. Uputili su se ka Bordou. Čuli su da odande kreću brodovi za evakuaciju. Kada su stigli u luku, poslednji su već bili isplovili. Rat se primicao i jedini slobodan put vodio je na jug, ka Španiji. Ali tamo nisu mogli bez ulazne vize. Zatražili su je u konzulatu. Odbijeni su bez obrazloženja. Tu se našao izvesni poljski rabin koji ih je posavetovao da izvade portugalsku vizu, što bi im automatski obezbedilo i špansku tranzitnu.

Ispred zatvorenog Generalnog konzulata Portugala u Bordou zatekli su gomilu ljudi koji nisu imali kuda da odu. Nekoliko dana su konačili u automobilu. Konzulat, međutim, po nalogu odozgo nije izdavao vize. Šef portugalske diplomatske misije u Bordou, doktor Aristides de Sousa Mendes, tražio je od Lisabona instrukcije za delovanje u uslovima humanitarne katastrofe. Unatoč svakodnevnim telegrafskim upitima, Ministarstvo se nije oglašavalo. Masa očajnika rasla je i zgušnjavala se očekujući čudo. Na koncu, čudo se i dogodilo. Bez očiglednog povoda, generalni konzul je na sopstvenu odgovornost naložio da se vize izdaju svima, bez ograničenja. Ko god da je predao pasoš u portugalski konzulat, dobio je pečat i potpis. U žurbi nisu naplaćivane ni konzularne takse. Tako je ostalo narednih nekoliko dana, dok konzul nije proglašen neuračunljivim i opozvan.

S vizama u pasošima porodica je nastavila putovanje. Već na španskoj granici ponovo su se našli usred zbega. Prelaz je bio zatvoren. Na zahtev Lisabona, španske vlasti su prestale da prihvataju Mendesove vize. Gabi baš nije umeo da objasni kako je bez oca i majke završio na španskom tlu. Čim je shvatio da roditelji ne dolaze za njim,

dečak je pokušao da im se vrati, ali ga bez ulazne vizu nisu pustili natrag u Francusku.

Ne znajući šta bi, Gabi je seo na svoju torbicu i čekao. Tu noć je konačio na klupi pored graničnog prelaza. Sledećeg popodneva prišao mu je jedan gospodin koga od ranije nije poznavao. Pitao ga je da li je on Gabi, rekao mu da ga je prepoznao sa slike i predstavio se kao gospodin Rikli. On mu je preneo poruku od roditelja. Otac mu je naredio da nastavi putovanje sa Her Riklijem koji će ga odvesti do mesta gde treba da sačeka da oni dođu. Dakle, u Hotel Palasio Estoril. Majka mu je samo poručila da ga voli i da ne bi trebalo da se brine, jer oni će naći načina da dođu do njega, samo neka bude strpljiv. Dobri Švajcarac je učinio što je obećao. Iz Španije je telegrafski rezervisao smeštaj, odvezao je Gabija do Lisabona, pomogao mu da kupi kartu za Estoril i da uhvati voz. Od stanice do Hotela Palasio, Gabi je sam prepešačio s torbom u ruci. Posle kratkog razgovora s mladim gostom recepcioner je shvatio da slučaj mora biti iznesen pred upravnika. Tako je i bilo.

Kada je potrošio pitanja, direktor se ponovo našao pred istim, neprijatnim zadatkom. Osetivši njegovu nelagodu, dečak je po prvi put progovorio neupitan.

– Ne brinite, gospodine. Doći će mama i tata. Oni uvek održe obećanje.

– Naravno – povlađivao mu je upravnik.

Nije mu bilo lako. Nema tu mesta sentimentalnosti. Moralo se razmišljati racionalno. Hotel je komercijalna firma i ima jednu jedinu svrhu – da donese profit svojim vlasnicima. Osim toga hotel nije mesto za negu i

vaspitavanje dece bez staratelja. Dečaka nikako ne može primiti pod svoj krov. Tu, jedinu moguću odluku je već bio doneo, samo je trebalo izgovoriti je. Ali nedostajala mu je odvažnost.

Neobični dečak se nije dao:

– Ne brinite. Imam dovoljno da platim. Imam oko 25.000 dolara. Imam i funte. I švajcarske franke. A imam i brušenih dijamanta. Evo ih, ovde su, u postavi – govorio je opipavajući porub kaftana kao da proverava da li su kamenčići još uvek tamo gde su bili. – A pare su mi u koferu.

– Kakav kofer? Gde vam je kofer? – upitao je direktor.

– Ostavio sam ga pred vratima – rekao je dečak, a onda je shvatio da je učinio nešto pogrešno pa je krenuo da se vadi. – Uneću ga.

Direktor je sam već bio ustao, otvorio vrata, uneo koferčić koji je tamo čekao napušten i položio ga kraj dečakove stolice. Dečko je pomislio da se gospodin ljuti na njega zbog kofera.

– Izvinite. Prvi put mi se desilo. Neću više nikada da ga ostavim tako.

Direktor najednom nije bio siguran da zna šta mu je činiti. Kako je klinac uopšte živ? Kuda s njim? Soba ga je čekala, ali šta ako mu se roditelji zadrže na putu? Ili ako uopšte ne dođu? S tolikim bogatstvom koje je dečak imao svaki je problem bio unapred rešen. Ili nije? Ne, sigurno ga ne bi smestili u sirotište. Imao je dovoljno za dobar internat u Švajcarskoj ili Americi.

Lino, do tada nem, priskočio je svome šefu u pomoć. Obratio mu se na portugalskom, tako da ih gost nije razumeo:

– Gospodine direktore, već je kasno. Ja bih predložio da obustavimo razgovore za danas. Prezauzeti smo, a i mladi gospodin treba da jede i da spava. A sutra, bože zdravlja, sve ćemo lakše rešiti.

Direktor je bio priseban i sasvim svestan prelomnosti tog trenutka. Razum ga je savetovao da mališu upozori da je ovo najverovatnije samo privremeno rešenje. Jedino nije znao kako da to sroči, a da ne zvuči kao: „Ako ti se uskoro ne pojave mama i tata, moraćeš u sirotište.” Umešto toga, on je neobičnom dečaku pružio ruku:

– Dobro došli u Palasio! Pretpostavljam da još niste večerali? Moj vozač, Bruno, pobrinuće se za to. Ali prvo hajmo svi do sefa da ostavite svoje dragocenosti.

Izdavač: Blum izdavaštvo, Nova Varoš
Sedište redakcije: Trgovačka 14/26, Beograd

Mail: blum.izdavastvo@yahoo.com

dizajn korica: Jelena Lugonja

Štampa: Caligraph, Beograd, 2019.

Tiraž: 1000

ISBN: 978-86-6070-000-3

CIP - Каталогизација у публикацији

Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-31

ТИАГО Станковић, Дејан, 1965-

Estoril : ratni roman / Dejan Tiago Stanković. - Nova Varoš :

Blum izdavaštvo, 2019 (Beograd : Калиграф). - 399 str. : ilustr. ; 20

cm. - (Edicija Kirka)

Tiraž 1.000.

ISBN 978-86-6070-000-3

COBISS.SR-ID 279408652